

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ

29-35-69, 628-37-04

21-07-57, 628-90-17

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00-503 W A R S Z A W A
TELEFAX: 29-40-89

BS/86/70/93

NASTROJE SPOŁECZNE W CZERWCU '93

Komunikat z badań

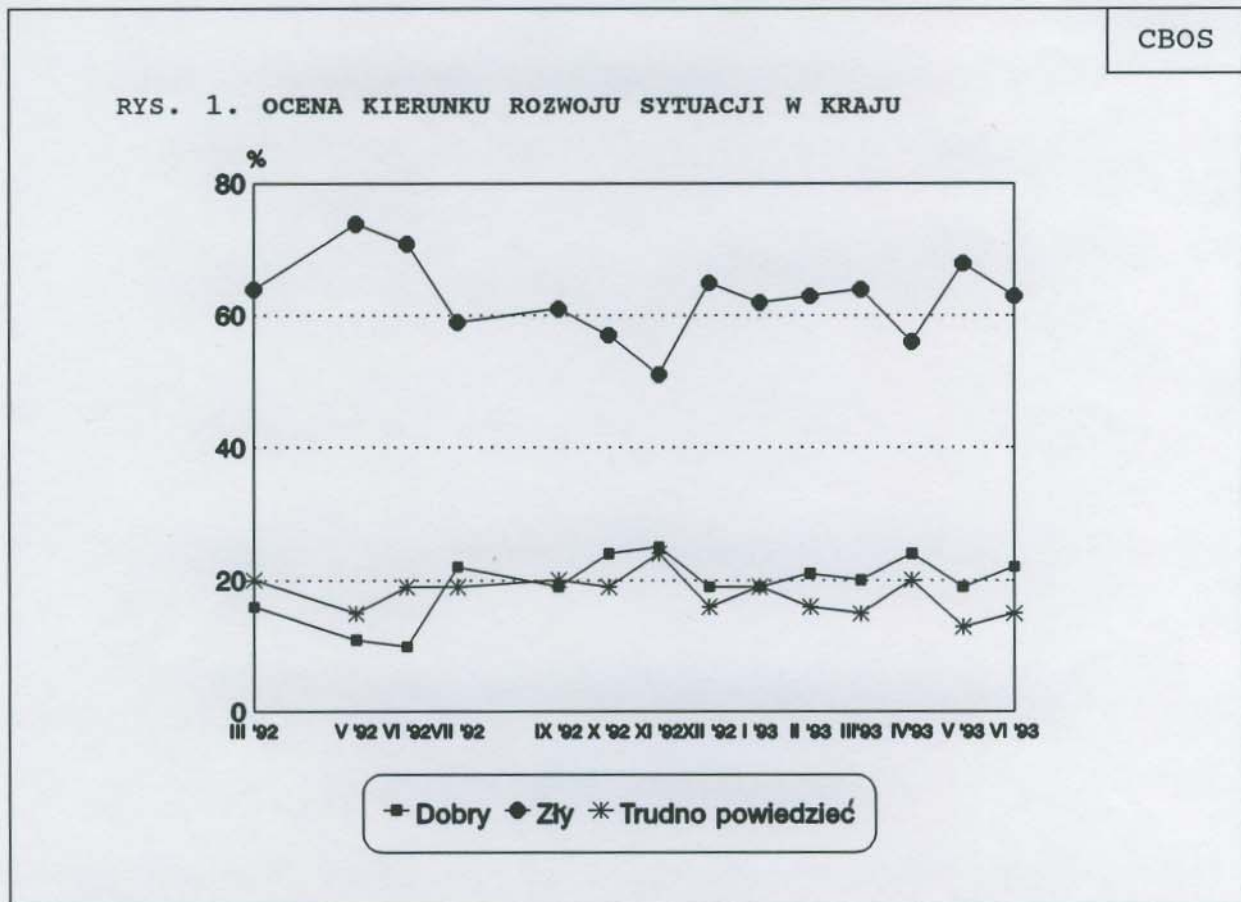
Warszawa, czerwiec 1993 r.

UWAGA: Przedruk materiałów CBOS w całości lub w części oraz wykorzystanie danych empirycznych jest dozwolone wyłącznie z podaniem źródła.

Po majowym załamaniu społecznych nastrojów, w czerwcu¹ odnotowaliśmy stabilizację lub dalsze pogorszenie się ocen dotyczących obecnej sytuacji. Szczególnie pogorszyły się - nie zmieniające się od dłuższego czasu - oceny własnej sytuacji materialnej. W większości prognoz wystąpił natomiast wzrost optymizmu. Badanie było przeprowadzone w dwa tygodnie po rozwiązaniu parlamentu i wyznaczeniu przez prezydenta daty nowych wyborów.

Oceny obecnej sytuacji

Ogólny wskaźnik optymizmu-pesymizmu jest w czerwcu nieco lepszy niż w maju, choć poprawa ta jest w granicach błędu statystycznego. Mimo to optymizm społeczny wciąż jest mniejszy, a pesymizm wciąż większy niż przed majowym kryzysem.

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (36) zrealizowano w dniach 11-14 czerwca 1993 r. na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności (N=1086).

Wskaźniki odnoszące się do konkretnych sfer życia publicznego oraz do sytuacji materialnej ludzi są podobne jak w maju lub nawet nieco gorsze. Sytuacja **gospodarcza** oraz **materialne warunki życia ludzi** zostały ocenione tak samo pesymistycznie jak przed miesiącem.

Tabela 1. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce?
Czy jest ona:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Dobra	4	6	5	4	5	4	6	4	3
Ani dobra, ani zła	23	26	21	21	22	22	24	21	19
Zła	67	61	69	69	69	69	64	72	73
Trudno powiedzieć	6	7	5	6	4	5	6	3	4

Tabela 2. Jak Pan(i) ogólnie ocenia materialne warunki życia ludzi w Polsce?
Czy są one:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Dobre	2	2	2	3	2	2	2	1	1
Ani dobre, ani złe	17	19	13	14	16	15	13	15	16
Złe	76	72	82	81	77	80	81	82	82
Trudno powiedzieć	5	7	3	4	5	3	4	2	1

Jeszcze bardziej pesymistyczna niż przed miesiącem jest diagnoza **sytuacji politycznej** (liczba ocen negatywnych wzrosła o 5 punktów procentowych). Nieco gorzej niż w maju respondenci ocenili także własne **warunki życia**.

Tabela 3. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce?
Czy jest ona:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Dobra	9	11	7	6	6	6	5	6	4
Ani dobra, ani zła	35	37	32	33	29	31	35	30	26
Zła	38	34	46	45	54	49	46	53	59
Trudno powiedzieć	18	18	15	15	11	14	14	11	11

Tabela 4. Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:									
	IX'92	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Dobrze	11	10	11	11	14	15	13	12	12	13
Ani dobrze, ani źle	51	54	52	48	48	51	52	53	56	50
Źle	37	35	36	40	38	34	35	34	32	36
Trudno powiedzieć	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0

Wzrost negatywnych ocen własnych warunków życiowych, choć dostrzegalny, jest jednak niewielki. Wypowiadając się natomiast na temat **materialnego** aspektu swojej sytuacji życiowej, respondenci wykazywali znacznie więcej pesymizmu niż w maju (o 11 punktów procentowych).

Tabela 5. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:									
	IX'92	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Złe	45	42	41	47	43	43	42	41	37	48
Ani dobre, ani złe	43	46	45	42	44	44	43	44	48	41
Dobre	12	12	14	11	12	13	15	15	14	11

Tak wysokiego poziomu pesymizmu nie notowaliśmy od wielu miesięcy. Zauważmy przy tym, że omawiany wskaźnik jest jednym z nielicznych, który między kwietniem a majem nie tylko nie pogorszył się, ale nawet nieznacznie się poprawił. Zaobserwowana w czerwcu zmiana może więc być spóźnionym efektem majowego kryzysu, a nie reakcją na wydarzenia ostatniego miesiąca. Może też wynikać z obaw przed podwyżkami cen po wprowadzeniu VAT oraz z przewidywań zwiększonych wydatków związanych z sezonem urlopowym.

Prognozy

Rzadko zdarza się, aby dynamika ocen była tak odmienna od dynamiki prognoz, jak ma to miejsce w czerwcu. Oceny pozostały na nie zmienionym poziomie lub nawet pogorszyły się, gdy tymczasem większość prognoz się poprawiła. Może to świadczyć, że pomimo negatywnej, pesymistycznej oceny obecnej sytuacji, ludzie dostrzegli wśród zdarzeń ostatniego miesiąca przesłanki jej poprawy w przyszłości. Jednym z nich może być zapowiedź wyborów.

Podobnie jak ogólna ocena, poprawiła się również ogólna prognoza rozwoju sytuacji w kraju w ciągu najbliższego roku. Nie zmieniła się wprawdzie liczba optymistów, lecz wyraźnie (o 7 punktów procentowych) zmalał odsetek prognoz pesymistycznych.

Tabela 6. A jak Pan(i) sądzi, jak to będzie w ciągu najbliższego roku?
Czy spodziewa się Pan(i), że sytuacja w Polsce - ogólnie rzecz biorąc -
poprawi się, pogorszy się, czy też nie zmieni się?
w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Poprawi się	16	18	13	14	17	16	19	13	14
Nie zmieni się	38	36	29	33	32	37	35	37	41
Pogorszy się	37	35	50	44	40	39	32	42	35
Trudno powiedzieć	9	11	8	10	11	8	14	8	11

Największy wzrost optymizmu nastąpił w prognozach sytuacji **politycznej**. Odsetek osób spodziewających się, że w ciągu najbliższego roku nastąpi jej poprawa zwiększył się w stosunku do wyników majowych o 9 punktów procentowych. Może to oznaczać wzrost nadziei na uporządkowanie sceny politycznej w wyniku wrześniowych wyborów. Jest faktem, że od wielu miesięcy nie notowaliśmy tak wysokiego poziomu optymizmu w sprawach politycznych.

Tabela 7. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce:

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Poprawi się	18	19	13	14	17	15	16	13	22
Nie zmieni się	42	41	43	42	39	43	40	40	37
Pogorszy się	18	17	26	23	23	23	19	32	23
Trudno powiedzieć	22	23	18	20	21	19	24	15	18

Potwierdzają to inne dane: znaczne zmniejszenie się (o 13 punktów procentowych w porównaniu z majem) grupy osób przekonanych, że "obecny okres to kolejny krok na drodze ku upadkowi Polski", oraz wyrażających opinię, że "nikt obecnie nie panuje nad rozwojem sytuacji w kraju" (o 10 punktów).

Tabela 8. Czy uważa Pan(i), że:

w procentach

Kategorie odpowiedzi	Wskazania respondentów według terminów badań:						
	I'92	III'92	V'92	IX'92	I'93	V'93	VI'93
Obecny okres to wstęp do otrząśnięcia się Polski z trudności czy też obecny okres to kolejny krok na drodze ku upadkowi Polski	48	39	30	41	38	35	39
Trudno powiedzieć	16	23	20	25	19	13	22
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Wszystkie ważne sprawy w kraju są w dobrych rękach czy też nikt obecnie nie panuje nad rozwojem sytuacji w kraju	12	10	5	16	9	7	10
Trudno powiedzieć	69	68	77	58	68	78	68
Trudno powiedzieć	19	22	18	26	23	15	22

Mniejsza skłonność do akceptacji pesymistycznej definicji wydarzeń nie oznacza jednak wzrostu liczby optymistów. W czerwcu istotnie zwiększyła się grupa osób nie mających zdania, a więc - zdezorientowanych lub wstrzymujących się od zajęcia jednoznacznego stanowiska. Zapewne czekają one na dalszy rozwój sytuacji.

Również prognoza **sytuacji gospodarczej** jest lepsza niż przed miesiącem. Wzrost liczby optymistów jest wprawdzie nieznaczny (o 3 punkty procentowe), lecz zmalał odsetek pesymistów (o 8 punktów).

Tabela 9. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza w Polsce:

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Poprawi się	17	18	14	16	18	16	22	14	17
Nie zmieni się	37	40	31	34	37	37	33	35	36
Pogorszy się	31	28	44	35	32	34	29	43	35
Trudno powiedzieć	15	14	11	16	13	13	16	8	12

W prognozach dotyczących spraw publicznych wystąpił więc wzrost optymizmu i jeszcze wyraźniejsze zmniejszenie się pesymizmu. Natomiast przewidywania związane z **sytuacją życiową respondentów** przedstawiają się równie niekorzystnie jak przed miesiącem. Zmniejszył się wprawdzie (o 7 punktów procentowych) odsetek opinii, że w ciągu najbliższego roku sytuacja materialna większości polskich rodzin pogorszy się, lecz prognoza własnych warunków materialnych osób ankietowanych pozostała równie pesymistyczna jak w maju.

Tabela 10. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku materiałne warunki życia ludzi w Polsce:

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Poprawią się	10	10	7	9	10	8	11	8	9
Nie zmieniają się	30	33	23	26	30	29	29	25	30
Pogorszą się	48	46	62	56	50	53	49	60	53
Trudno powiedzieć	12	11	8	9	10	10	11	7	8

Tabela 11. Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	X'92	XI'92	XII'92	I'93	II'93	III'93	IV'93	V'93	VI'93
Lepiej	14	15	9	14	14	12	20	13	13
Tak samo	38	41	34	34	40	40	35	45	34
Gorzej	31	30	43	34	31	32	26	31	33
Trudno powiedzieć	17	14	14	18	15	16	19	11	19

Z wcześniejszych comiesięcznych sondaży CBOS wynika, że Polacy nieco inaczej oceniają sprawy publiczne, a nieco inaczej odnoszą się do własnych perspektyw i szans życiowych. Obecnie mamy kolejne potwierdzenie tego wniosku - obok zróżnicowania ocen i prognoz silnie zaznacza się także różnica między pewnym wzrostem oczekiwań poprawy sytuacji politycznej, a trwającym wciąż pesymizmem w ocenie własnych szans życiowych. Bardzo spektakularne, majowe wydarzenia polityczne wzbudziły pewne nadzieje, związane z przyszłością kraju. Jednocześnie nie wydarzyło się nic, co napawałoby respondentów optymizmem w kwestii ich własnej sytuacji materialnej.

★

★ ★

Spoleczne oceny są w czerwcu wstrzemięźliwe, prognozy zaś - ostrożnie optymistyczne, przy czym optymizm ten odnosi się wyłącznie do polityki i gospodarki, nie zaś do perspektyw życiowych respondentów. Należy jednocześnie zaznaczyć, że spośród opinii dotyczących wszystkich ocenianych aspektów najbardziej pogorszyły się oceny materialnej sytuacji życiowej respondentów. Może to być spóźnionym efektem majowego kryzysu, a nie reakcją na wydarzenia ostatniego miesiąca. Może też wynikać z obaw przed podwyżkami cen po wprowadzeniu VAT oraz z przewidywań zwiększonych wydatków związanych z sezonem urlopowym.

Dominującym i z pewnością najbardziej znaczącym wydarzeniem w okresie poprzedzającym badania było rozwiązanie parlamentu i ogłoszenie nowych wyborów. Siłą rzeczy więc ten fakt przede wszystkim wpłynął na nastroje społeczne, obudził pewne nadzieje na przyszłość. Nie powinniśmy jednak przy tym wykluczać swoistego "efektu nasycenia" - w maju nastąpiło poważne pogorszenie nastrojów, praktyka zaś wykazuje, iż po tego rodzaju wydarzeniach zwykle ma miejsce poprawa ocen i ich stabilizacja na poziomie niższym niż przed kryzysem. Można to interpretować jako rodzaj mechanizmu "przywracającego równowagę" po gwałtownym jej zakłóceniu.

Tabela 1. Czy ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju idzie w dobrym czy też w złym kierunku?

(%)

	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	22	63	15	1086
Płeć				
Mężczyźni	22	62	15	527
Kobiety	22	63	15	559
Wiek				
do 24 lat	26	61	13	126
25-34	16	68	16	161
35-44	23	64	13	241
45-54	21	60	20	153
55-64	24	61	14	200
65 lat i więcej	22	61	17	202
Miejsce zamieszkania				
Wieś	16	66	18	404
Miasto do 20 tys.	19	66	15	127
od 21 do 100 tys.	28	60	13	220
101-500 tys.	27	60	13	170
501 tys. i więcej mieszk.	28	57	15	165
Region				
Północny	20	67	13	116
Zachodni	15	63	22	120
Środkowozachodni	21	68	11	161
Środkowy	19	64	17	214
Wschodni	27	59	14	116
Południowo-wschodni	27	54	19	168
Południowo-zachodni	25	63	12	191
Wykształcenie				
Podstawowe	15	70	15	438
Zasadnicze zawodowe	20	67	12	273
Średnie	30	54	16	293
Wyższe	35	40	25	81
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	35	38	28	48
Prac.umysł.niż.szczebła	25	56	19	85
Pracownicy fiz.- umysł.	24	71	5	44
Robotnicy wykwalifikowani	19	65	16	125
Robotnicy niewykwalifik.	18	68	14	56
Rolnicy	12	77	11	76
Prywatni przedsiębiorcy	31	52	17	31
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	22	61	17	420
Uczniowie i studenci	44	50	6	39
Bezrobotni	13	79	8	96
Gospodynie domowe i inni	23	57	21	63
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.zł	13	74	13	74
500 tys. - 999 tys.	15	72	14	261
1000 tys. - 1499 tys.	21	64	15	281
1500 tys. - 1999 tys.	28	60	13	174
2000 tys. i powyżej	31	50	19	209
Ocena własnych war. mater.				
Złe	15	72	14	522
Średnie	26	57	18	443
Dobre	42	45	13	120
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	39	52	9	74
Raz w tygodniu	22	61	18	649
Kilka razy w roku	20	69	11	271
W ogóle nie uczestniczy	19	65	16	89